

PROBLEM NEZAPOSLENOSTI U SRBIJI

Kratka informacija br. 1

novembar 2012.

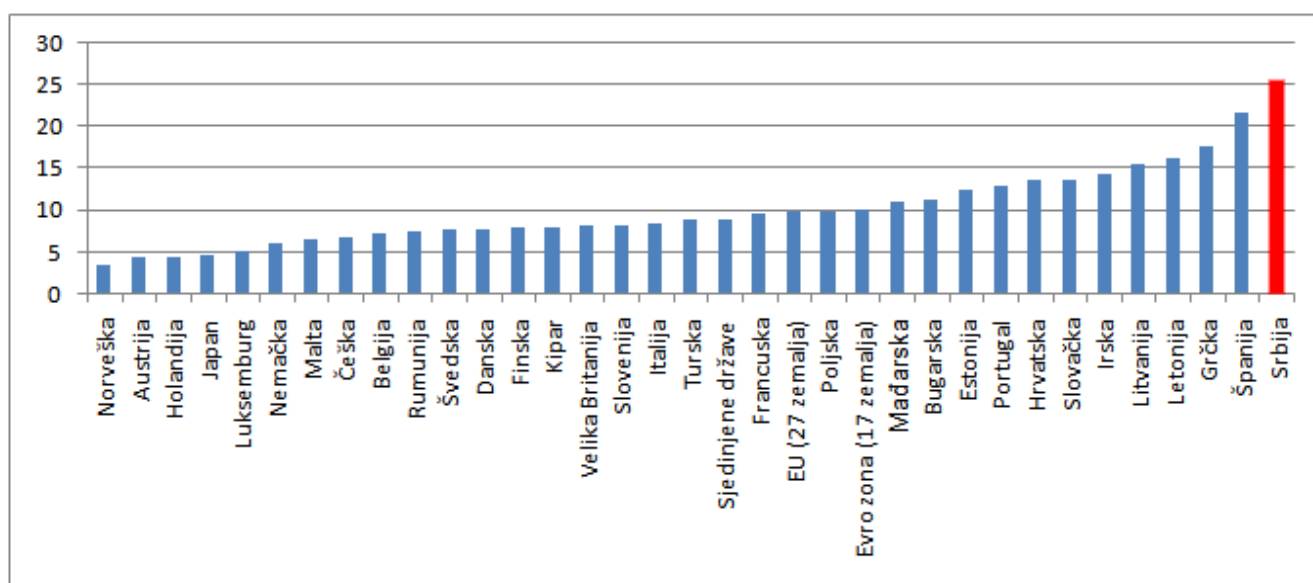
This report is made possible by the support of the American People through the United States Agency for International Development (USAID). The contents of this report are the sole responsibility of Cardno Emerging Markets USA, Ltd. and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

PROBLEM NEZAPOSLENOSTI U SRBIJI

Visoka nezaposlenost svakako je jedan od najvećih, ako ne i najveći ekonomski i socijalni problem u Srbiji. Čak četvrtina radno aktivnog stanovništva nema posao, pa nije u stanju da se brine o sebi i svojoj porodici. Time se Srbija svrstava u sâm evropski vrh po nezaposlenosti, zajedno s Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom i Španijom. Posebno nepovoljna odlika nezaposlenosti u Srbiji jeste njena dugotrajnost: čak dve petine nezaposlenih ne radi duže od pet godina, a samo četvrtina kraće od godinu dana. To znači da u Srbiji nije u pitanju ciklična, već strukturna nezaposlenost, kod koje su šanse za ponovno zapošljavanje sve manje. Posebno su pogođeni mladi ljudi, koji velikim delom godinama ne uspevaju da se uključe na tržište rada, postajući „izgubljena generacija“.

Grafikon 1.

Stopa nezaposlenosti u Srbiji, članicama EU i kandidatima, 2011, u %

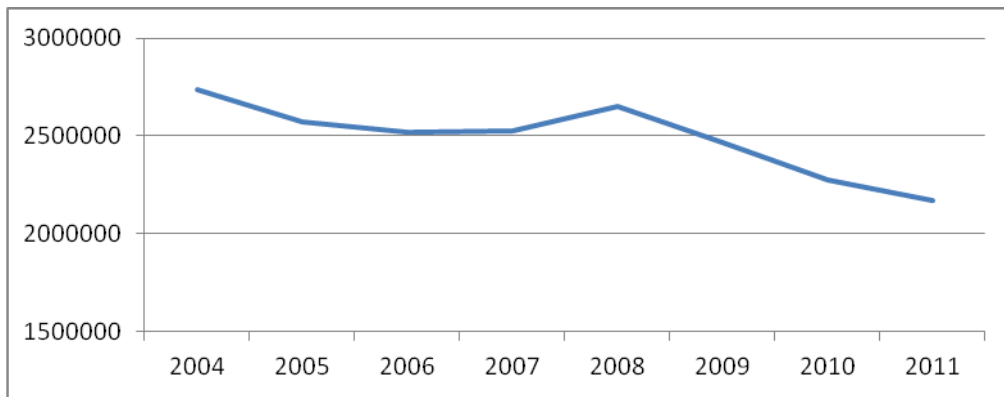
IZVOR: Anketa o radnoj snazi i Eurostat

Naličje tragično visoke nezaposlenosti činjenica da mali deo radno sposobnog stanovništva radi, bilo kao formalno zaposlen, bilo u sopstvenom aranžmanu. Njih je u Srbiji u 2011. bilo samo 2,17 miliona (uključujući i sivu ekonomiju), tako da je stopa zaposlenosti stanovništva u radno aktivnom dobu (15–64 godine) samo 45,4. To znači da u Srbiji radi manje od polovine stanovništva u radnom dobu! Ostali su ili nezaposleni, ili radno neaktivni (njih je čak 40,6%).

I dugoročniji pogled na kretanja u oblasti zaposlenosti je vrlo nepovoljan: zaposlenost u nekim godinama opada, u nekim stagnira, tako da je osnovna tendencija dugoročno zaposlenosti smanjenje, kako vidimo na sledećem grafikonu:

Grafikon 2.

Ukupna zaposlenost u Srbiji

IZVOR: Anketa o radnoj snazi, razna godišta

Brojne su i ozbiljne negativne posledice visoke nezaposlenosti i niske zaposlenosti u Srbiji:

- *smanjenje društvenog proizvoda zemlje* u odnosu na potencijalni, jer znatan deo radne snage ne radi i ne privređuje;
- *gubitak ljudskog kapitala*, jer znanje i radne sposobnosti nezaposlenih opadaju s vremenom;
- *povećanje siromaštva*, jer nezaposleni ne ostvaruju nikakav prihod, pa stoga mnogi, posebno oni koji nemaju podršku porodice, postaju siromašni, sa svim posledicama (nizak životni standard, beskućništvo, širenje bolesti itd.);
- *proširenje socijalnih problema*, pošto nezaposlenost dovodi do psiholoških kriza u životu pojedinca: od porodičnih odnosa (razvodi i slično), preko kockanja i pijančenja, do sitnog kriminala;
- *ugrožavanje političke stabilnosti*, jer nezaposleni gube veru u demokratske vrednosti i smatraju vladu bezvrednom pošto im nije obezbedila posao, te stoga mogu postati lak plen raznih demagoga i političkih ekstremista.

Više činilaca dovodi do ovako nepovoljnih rezultata.

Nema sumnje da je uticaj svetske ekonomske krize na slabljenje tražnje za radom snažan i da nastavlja da deluje, iako je svet delom izašao iz krize. Smanjenje tražnje za srpskim proizvodima i priliva stranog kapitala u Srbiju uticali su na smanjenje ekonomske aktivnosti i smanjenje potreba za radnicima.

Veoma su važne i domaće okolnosti, među njima makroekonomska politika, slabosti državne uprave i regulatorni problemi, tj. nepovoljan poslovni ambijent. Pomenimo neke konkretne slabosti: makroekonomija – visoka inflacija, precenjivanje kursa dinara, visoko zaduživanje u inostranstvu; državna uprava: neefikasnost rada, sporost, često nesprovođenje zakona, slabosti pravosuđa, slab poreski moral; regulatorni problemi: nezavršenost tranzicije; regulatorne/zakonske slabosti na mnogim područjima (antimonopolska politika, porezi, subvencije, nezavršena privatizacija, birokratske procedure itd), što sve čini da se Srbija nisko kotira na rangiranjima zemalja sveta.

I treće, bitnu ulogu imaju i politike i institucije povezane s tržištem rada – od radnog zakonodavstva, preko oporezivanja zarada, do nezadovoljavajućeg funkcionisanja nekih nadležnih državnih institucija. Ove politike čine da je radna snaga u Srbiji skupa, znatno skuplja nego zarade zaposlenih, jer u ukupne troškove radne snage spadaju i porezi i doprinosi, administrativni napor i troškovi poslodavca povodom zaposlenja, kao i eventualne otpremnine i sve ostale naknade i davanja zaposlenima na teret preduzeća.

Radno zakonodavstvo svakako utiču na funkcionisanje preduzeća: na odnose poslodavaca i zaposlenih (zapošljavanje, otpuštanje, štrajkove, kolektivno pregovaranje itd.),

na zarade i druga primanja zaposlenih, na broj efektivnih časova rada, na unutrašnju organizaciju rada, na obim administrativnih poslova u preduzeću i, uopšte, na troškove poslovanja preduzeća. Što je još važnije, regulacija radnih odnosa utiče i na motivacioni sistem pojedinaca, kako poslodavaca, tako i zaposlenih.

Brze promene u savremenom svetu i od preduzeća i od radnika zahtevaju znatno brža prilagođavanja nego ranije, uključujući i realokaciju radnika iz opadajućih firmi, grana i sektora u one napredne, koje imaju budućnost. Odlaganje prilagođavanja svima uzrokuje znatne ekonomske teškoće: nezaposleni pojedinci imaju slabe izgleda za zapošljavanje i zarađivanje, a zaposleni za napredovanje, firme zaostaju za konkurentima i rizikuju stečaj, dok država zapada u fiskalne i socijalne teškoće. Najbrže prilagođavanje izmenjenim okolnostima omogućuje sistem radnih odnosa zasnovan na što slobodnijim ugovornim odnosima između zaposlenih i poslodavaca, budući da tada poslodavac ima mogućnost da, polazeći od čistih ekonomskih kriterijuma i interesa preduzeća, sprovodi sva potrebna prilagođavanja u kratkom roku.

Rigidno radno zakonodavstvo, kakvo je u Srbiji, otežava prilagođavanje poslovanja preduzeća promenjenom poslovnom ambijentu, pa se tako pokazuje da zakonodavstvo koje je možda prihvatljivo u vremenima ekonomskog uspona, nije pogodno u vremenu krize, kada je potrebno izmeniti način poslovanja, redukovati troškove, možda smanjiti obim proizvodnje, pa ponekad smanjiti i radnu snagu, i kada radno zakonodavstvo vezuje ruke preduzećima ili im donosi previsoke troškove prilagođavanja. Tada preduzeća zaostaju u ekonomskoj utakmici i veoma dinamičnom ambijentu otvorenih privreda, a rigidno radno zakonodavstvo ograničava šanse koje pojedincima pruža tržište rada, posebno novopridošlima.

Aktuelne politike usmerene na radnu snagu uglavnom negativno utiču na konkurentnost preduzeća iz Srbije, smanjujući produktivnost i radnika i samih preduzeća postavljanjem raznih prepreka dobrom poslovanju: od nefleksibilnih radnih aranžmana, preko visokih dažbina, do ograničavanja modernih sistema nagrađivanja. Stoga je radna snaga prilično nekonkurentna kada se produktivnost (dodata vrednost) uporedi sa ukupnim troškovima radne snage, pa se pokazuje da su troškovi rada po jedinici proizvoda vrlo visoki u regionalnim razmerama. Posledice su kako produblјivanje ekonomske krize, tako i neposredno visoka nezaposlenost.